† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΕΦΕΣΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΧΑΤΖΗΣΤΑΥΡΟΥ
(Αρχιεπισκόπου
Αθηνών και Πάσης Ελλάδος, 1962-1967)

ΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Ιερά Μητρόπολις
Καισαριάνης, Βύρωνος και Υμηττού
2010

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΕΦΕΣΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΧΑΤΖΗΣΤΑΥΡΟΥ
(ἀρχιεπισκόπου
Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος, 1962-1967)

ΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
2010

Οι κατα της Εκκλησιας και της Εκπαιδευσεως της Μικρας Ασιας τελευταιοι διωγμοι των Τουρκων

Εἰκόνα ἐξωφύλλου:
Ἡ καταστροφὴ τῆς Σμύρνης

Σειρά:
«Μνῆμες» ἀριθμ. 4

Copyright:
Ἱερὰ Μητρόπολις Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ.
Λεωφόρος Ὑμηττοῦ 47-51, Τ.Κ. 161 21 Καισαριανὴ
Τηλ.: 210.72.24.123
www.imkby.gr e-mail: info@imkby.gr

ISBN: 978-960-6841-34-7

Ψηφιακή Παραγωγή
Εωσφόρος
ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.
Αριστοτέλους 12-16, 116 36 Αθήνα
Τηλ.: 210.921.7512, 210.921.4820 • Fax: 210.923.7035
www.eptalofos.gr • e-mail: info@eptalofos.gr

Πρόλογος

τοῦ Μητροπολίτου Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ Δανιὴλ

Ἡ μελέτη τοῦ παρελθόντος συντελεῖ στὴν κατανόηση τοῦ παρόντος καὶ τὴν ἀσφαλῆ πορεία μας στὸ μέλλον. Μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα φέρνουμε στὴν μνήμη μας τὰ γεγονότα τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐθνικῆς συμφορᾶς ποὺ ὀνομάσθηκε *Μικρασιατικὴ Καταστροφή*. Γονατίζουμε εὐλαβικὰ ἐνώπιον τῶν μαρτύρων Πατέρων μας καὶ καταθέτουμε τὸν στέφανο τῆς τιμῆς καὶ τοῦ σεβασμοῦ μας γιὰ ὅσα ἄδικα ὑπέστησαν, ἐπειδὴ ἦσαν Χριστιανοὶ Ἕλληνες.

Οἱ δύο κορυφαῖοι θεσμοὶ τῆς Πατρίδας μας, ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Ἐκκλησία, μὲ τὶς ἀποφάσεις τους ἔδωσαν τὴν πρέπουσα θέση στὴν ἱστορικὴ μνήμη τοῦ θλιβεροῦ αὐτοῦ γεγονότος.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 2556 (2137/883) 5 Ἰουλίου 1993 Ἐγκύκλιό Της ὅρισε τὴν Κυριακὴ ποὺ προηγεῖται τῆς ἑορτῆς τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου) νὰ ἑορτάζεται ἡ μνήμη τῶν ἐθνοϊερομαρτύρων Μητροπολιτῶν Χρυσοστόμου Σμύρνης, Ἀμβροσίου Μοσχονησίων, Γρηγορίου Κυδωνιῶν, Προκοπίου Ἰκονίου, Εὐθυμίου Ζήλων καὶ ὅλων ὅσων μὲ οἱονδήποτε τρόπο μαρτύρησαν κατὰ τὴν Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ Κληρικῶν καὶ Λαϊκῶν (1922).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθ. Πρωτ. 2137
Διεκπ. 883 Ἀθήνησι τῇ 5ῃ Ἰουλίου 1993

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 2556

Πρὸς τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Τοὺς ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ κατορθώμασιν ἀρετῆς καὶ μαρτυρικῷ θανάτῳ τελειωθέντας εὐλαβεῖσθαι καὶ τιμᾶν, ἐτησίοις τε τελεταῖς καὶ ἐγκωμίοις γεραίρειν ὅσιον καὶ τῷ τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας πληρώματι λυσιτελέστατον πέφυκεν, ἐπειδὴ ἡ τούτων μνήμη πρόξενος τυγχάνει ὠφελείας ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς τοῦ Χριστωνύμου πληρώματος.

Ἐπειδὴ τοίνυν τοιοῦτοι τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν ἀνεδείχθησαν καὶ οἱ ἐν ἔτει 1922 ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ διὰ τὴν ἀμώμητον ἡμῶν ὀρθόδοξον πίστιν μαρτυρήσαντες Ἐπίσκοποι Χ ρ υ σ ό σ τ ο μ ο ς Σμύρνης, Γ ρ η γ ό ρ ι ο ς Κυδωνιῶν, Ἀ μ β ρ ό σ ι ο ς Μοσχονησίων, Π ρ ο κ ό π ι ο ς Ἰκονίου, Ε ὐ θ ύ μ ι ο ς Ζήλων καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς κληρικοί τε καὶ λαϊκοὶ ζήσαντες εἰς χρόνους δυσχερεῖς, πιστῶς δὲ καὶ θεαρέστως τὸν ἐπίγειον διανύσαντες δόλιχον, ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεὶμ συνελθοῦσα εἰς τακτικὴν Συνεδρίαν τῇ 4ῃ τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου σωτηρίου ἔτους 1992, πρὸς τὴν θεάρεστον πολιτείαν καὶ τὸ μαρτύριον τούτων ἀπιδοῦσα, λαβοῦσα δ' ἅμα ὑπ' ὄψιν τὰ

ὅσα δι' αἰτήσεων καὶ ἐκθέσεων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπέβαλον μικρασιατικὰ σωματεῖα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτόπται τοῦ μαρτυρίου μάρτυρες, ὡς καὶ τὰ διαλαμβανόμενα ἐν σχετικῇ ἐκθέσει τῆς ἐπὶ τῶν Νομοκανονικῶν Ζητημάτων Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἔγνω, συνῳδὰ τῷ κοινῷ τῆς Ἁγιωτάτης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔθει, καὶ τῇ παραδόσει κατακολουθοῦσα, τὴν ἐποφειλομένην τοῖς ἐν Θεῷ τελειωθεῖσι καὶ μαρτυρήσασιν ἐν ἔτει 1922, ὡς προείρηται, Ἱεράρχαις καὶ λοιποῖς κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς, τὴν τοῖς ἁγίοις προσήκουσαν ἀπονεῖμαι τιμήν.

Διὸ καὶ θεσπίζομεν Συνοδικῶς καὶ διοριζόμεθα καὶ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι διακελευόμεθα, ὅπως ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα οἱ ἐν λόγῳ μάρτυρες συναριθμῶνται τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἁγίοις καὶ μάρτυσι τῆς Ἐκκλησίας, ἱεροτελεστίαις τιμώμενοι καὶ ὕμνοις ἐγκωμίων γεραιρόμενοι κατ' ἔτος τῇ Κυριακῇ πρὸ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Ὅθεν, ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος ἐν δοξολογίᾳ πολλῇ πρὸς τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν ἀνακοινοῦσα ὑμῖν ταῦτα, παρακαλεῖ, ὅπως δι' ἐγκυκλίου ὑμῶν ἀναγγείλητε τῷ εὐσεβεῖ Κλήρῳ καὶ τῷ Χριστεπωνύμῳ λαῷ τῆς καθ' ὑμᾶς Θεοσώστου Παροικίας τὴν τοιαύτην συναρίθμησιν ὑπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν χορείαν τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐν ἔτει 1922 ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μαρτυρησάντων Ἐπισκόπων Χρυσοστόμου Σμύρνης, Γρηγορίου Κυδωνιῶν, Ἀμβροσίου Μοσχονησίων, Προκοπίου Ἰκονίου, Εὐθυμίου Ζήλων καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, προτρέψητε δὲ τοὺς πιστοὺς ἵνα κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς μνήμης αὐτῶν κατακλύζωσι τοὺς Ἱεροὺς

Ναοὺς ἀναπέμποντες δεήσεις πρὸς τὸν Ὕψιστον, ἐπικαλούμενοι δ' ἅμα τὴν πρεσβείαν αὐτῶν πρὸς ἁγιασμὸν ψυχῆς τε καὶ σώματος.

† Ὁ Ἀθηνῶν Σεραφείμ, Πρόεδρος
† Ὁ Μεγάρων καὶ Σαλαμῖνος Βαρθολομαῖος
† Ὁ Δημητριάδος καὶ Ἁλμυροῦ Χριστόδουλος
† Ὁ Χαλκίδος Χρυσόστομος
† Ὁ Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Κλεόπας
† Ὁ Παροναξίας Ἀμβρόσιος
† Ὁ Νέας Σμύρνης Ἀγαθάγγελος
† Ὁ Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἁλμωπίας Χρυσόστομος
† Ὁ Καστορίας Γρηγόριος
† Ὁ Κίτρους καὶ Κατερίνης Ἀγαθόνικος
† Ὁ Διδυμοτείχου καὶ Ὀρεστιάδος Νικηφόρος
† Ὁ Μυτιλήνης, Ἐρεσσοῦ καὶ Πλωμαρίου Ἰάκωβος
† Ὁ Λήμνου Ἱερόθεος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
Ἀρχιμ. Δαμασκηνὸς Καρπαθάκης

Μὲ τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 2645/9.10.98 Νόμο τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας ποὺ δημοσιεύθηκε εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 234 τ. Α΄/13.10.1998 Φ.Ε.Κ. καθιερώθηκε ἡ 14 Σεπτεμβρίου ὡς ἡμέρα ἐθνικῆς μνήμης τῆς γενοκτονίας τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τὸ Τουρκικὸ Κράτος.

Τὸ ἐκδοθὲν μὲ ἀριθμὸν 304/17 Σεπτεμβρίου 2001 Προεδρικὸ Διάταγμα κατ' ἐξουσιοδότηση τοῦ προαναφερθέντος Νόμου προσδιορίζει τὶς ἐκδηλώσεις μνήμης.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 234
13 Οκτωβρίου 1998

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2645

Καθιέρωση της 14ης Σεπτεμβρίου ως ημέρας εθνικής μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το Τουρκικό Κράτος.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο πρώτο

Ορίζεται η 14η Σεπτεμβρίου κάθε έτους ως ημέρα εθνικής μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το Τουρκικό Κράτος.

Άρθρο δεύτερο

Ο χαρακτήρας, το περιεχόμενο, ο φορέας και ο τρόπος οργάνωσης των εκδηλώσεων εθνικής μνήμης καθορίζονται με Προεδρικό Διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη της Ομοσπονδίας Προσφυγικών Σωματείων Ελλάδος.

Άρθρο τρίτο

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 9 Οκτωβρίου 1998

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜ. ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους.

Αθήνα, 9 Οκτωβρίου 1998

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΕΥΑΓ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 207
21 Σεπτεμβρίου 2001

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 304

Οργάνωση εκδηλώσεων μνήμης της 14ης Σεπτεμβρίου

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του άρθρου δευτέρου του Ν. 2645/1998 «Καθιέρωση της 14ης Σεπτεμβρίου, ως ημέρας εθνικής μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το Τουρκικό Κράτος», (Α΄ 234).

2. Τις διατάξεις του άρθρου 29Α του Ν. 1558/1985 «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα» (Α΄ 137) που προστέθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 2081/1992 (Α΄ 154) και τροποποιήθηκε με την παρ. 2α του άρθρου 1 του Ν. 2469/1997 (Α΄ 38).

3. Την ΔΙΔΚ/Φ.1/2/11187/12.5.2000 κοινή απόφαση του Πρωθυπουργού και της Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης «Ανάθεση αρμοδιοτήτων, στους Υφυπουργούς Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης», Λεωνίδα Τζανή και Κωνσταντίνο Καϊσερλή (ΦΕΚ 630/Β/12.5.2000).

4. Την από 25.10.1998 γνώμη της Ομοσπονδίας Προσφυγικών Σωματείων Ελλάδος.

5. Το γεγονός ότι από τις διατάξεις του παρόντος διατάγματος δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού.

6. Την 521/2001 γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας, μετά από πρόταση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Πολιτισμού, αποφασίζουμε:

Οι εκδηλώσεις μνήμης περιλαμβάνουν, τέλεση δοξολογιών, εκφώνηση ομιλιών, και κατάθεση στεφάνου στις έδρες των Νομών και Επαρχείων. Το πρόγραμμα των εκδηλώσεων, στις οποίες προσκαλούνται εκπρόσωποι των προσφυγικών σωματείων και οργανώσεων των γυναικών, καταρτίζεται με απόφαση του οικείου Νομάρχη.

Άρθρο 2

Αν η 14η Σεπτεμβρίου δεν συμπίπτει να είναι ημέρα Κυριακή, ο εορτασμός γίνεται την πρώτη Κυριακή μετά την 14η Σεπτεμβρίου.

Στον Υφυπουργό Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης αναθέτουμε τη δημοσίευση και εκτέλεση του παρόντος διατάγματος.

Αθήνα, 17 Σεπτεμβρίου 2001

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Κ. ΚΑΪΣΕΡΛΗΣ	Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Στὸ βιβλίο ποὺ κρατᾶτε στὰ χέρια σας ἀναδημοσιεύουμε κείμενο ποὺ συνέταξε ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσου Χρυσόστομος, ποὺ ἔζησε τὸν διωγμὸ καὶ τὸν ξεριζωμὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἔχοντας νωπὴ τὴν ἐμπειρία τῆς Καταστροφῆς συνέταξε μία Ἔκθεση στὴν ὁποία καταγράφει τὰ γεγονότα μὲ τίτλο:

«Οἱ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τελευταῖοι διωγμοὶ τῶν Τούρκων».

Ἡ Ἔκθεση δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ *«Χριστιανικὸν Ἡμερολόγιον 1925»* (Ἐν Ἀθήναις Τύποις Φοίνικος 1924) σελ. 107-122, δηλαδὴ τρία ἔτη ἀφ' ὅτου συνέβησαν τὰ γεγονότα. Σ' αὐτὴ ἐπισημαίνει ὅτι:

«Τὸ Κεμαλικὸν καθεστὼς ὡς σκοπὸν αὐτοῦ ἔταξε τὴν τελείαν ἐκρίζωσιν τῶν Χριστιανῶν ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους».

Ἡ ἀναδημοσίευση τῆς Ἔκθεσης κατατίθεται ὡς ὀφειλόμενο σέβας καὶ γέρας στοὺς μάρτυρες Πατέρες καὶ Ἀδελφούς μας.

Διατηρήσαμε τὴν μορφὴ τῆς γλώσσας στὴν ὁποία συντάχθηκε ἡ Ἔκθεση, ἐπειδὴ θεωρήσαμε, πρῶτον, ὅτι δὲν δυσκολεύεται ὁ ἀναγνώστης νὰ κατανοήσει τὰ γραφόμενα καὶ δεύτερον, διότι ὑπενθυμίζει τὴν παλαιότερη μορφὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, τὴν ὁποία δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε καὶ νὰ ἀγνοοῦμε, ἐπειδὴ ἕνεκα τῆς ἀγνοίας μας ἀποξενωνόμαστε ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ παρελθόν μας, ἀφοῦ σ' αὐτὴ τὴν μορφὴ ἔχει ἐκφρασθεῖ ὅλος ὁ πνευματικὸς βίος τῶν πατέρων μας.

Στὴν συνέχεια παραθέτουμε μερικὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ συντάκτου τῆς Ἐκθέσεως, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύεται ἡ ἐγκυρότητα τῶν πληροφοριῶν καὶ ἡ ἀξιοπιστία τῆς μαρτυρίας του.

Χρυσόστομος ὁ Β΄ ὁ Χατζησταύρου

Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
(14.2.1962-11.5.1967),
ἀπὸ Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου.

Κατὰ κόσμο Θεμιστοκλῆς, γεννήθηκε στὸ Ἀϊδίνιο Μικρᾶς Ἀσίας τὸ 1880. Μετὰ τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς στὸ Πυθαγόρειο Γυμνάσιο Σάμου εἰσήχθη στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ Χάλκης, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπεφοίτησε ἀριστοῦχος τὸ 1902. Στὴν συνεχεία σπούδασε στὸ πανεπιστήμιο τῆς Λωζάννης. Ὅταν ἐπέστρεψε, χειροτονήθηκε σὲ διάκονον, ὑπηρετήσας ὡς ἀρχιδιάκονος τοῦ τότε μητροπολίτου Δράμας Χρυσοστόμου Καλαφάτη, τοῦ μετέπειτα ἐθνομάρτυρος μητροπολίτου Σμύρνης, συμμερισθεὶς τοὺς ἐθνικοὺς αὐτοῦ ἀγῶνες. Ἀκολουθήσας δὲ αὐτὸν στὴν Σμύρνη ἐκλέχθηκε καὶ χειροτονήθηκε τὸ 1910 σὲ ἡλικίαν 30 ἐτῶν ὡς βοηθὸς ἐπίσκοπος τοῦ μητροπολίτου Σμύρνης λαβὼν τὸν τίτλον τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Τράλλεων.

Τὸ 1913 σὲ ἀνταμοιβὴ τῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ Ἔθνος ὑπηρεσιῶν του προήχθη ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο σὲ μητροπολίτη Φιλαδελφείας. Ἕνεκα δὲ τῆς ἐθνικῆς δράσεώς του στὴν νέα θέση του καταδικάσθηκε ἀπὸ τὸν Τοῦρκο διοικητὴ Ῥαχμὲτ Βέη σὲ θάνατο. Ἡ ἐκτέλεση τῆς ποινῆς του ἀνεστάλη ἕνεκα παρεμβάσεως τῶν Προστατίδων Δυνάμεων. Τὸ 1919 μετατέθηκε στὴν Μητρόπολη Ἐφέσου, ὅπου διεξήγαγε νέους ἐθνικοὺς ἀγῶνες μέχρι τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς. Κατώρθωσε νὰ διαφύγει τὴν τύχη τοῦ Σμύρνης Χρυσοστόμου, διασωθεὶς μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου ἐπὶ ἀγγλικοῦ πλοίου.

Ἐλθὼν πρόσφυγας στὴν Ἀθήνα τὸ 1922, διορίσθηκε Ἀποκρισάριος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀναλαβὼν τὴν περίθαλψη τῶν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας προσφύγων. Μετ' ὀλίγον ἐξελέγη μητροπολίτης Βεροίας καὶ Ναούσης καὶ μετὰ τετράμηνο ἀνατέθηκε σὲ αὐτὸν ἡ διαποίμανσις τῆς νεοσυσταθείσης τότε Μητροπόλεως Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως (Καβάλας) (1924). Ταύτην, στὴν ὁποία ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1952 προστέθηκε καὶ ἡ νῆσος Θάσος, ἐποίμανε μέχρι τῆς ἐκλογῆς του σὲ ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν (14.2.1962). (Θ.Η.Ε. τ. 12, σελ. 422).

Στὴν συνέχεια παραθέτουμε καὶ ἕνα ἱστορικὸ διάγραμμα τῶν γεγονότων ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων (1909), ὁπότε ἄρχισε ὁ διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέχρι τὴν Μικρασιατικὴ Καταστροφή (1922). Δεκατέσσερα χρόνια διώξεων, λεηλασιῶν, φυλακίσεων καὶ θανάτων.

ΓΕΝΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

1909. Ἐκρήγνυται ἡ ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων. Ἐξαπολύονται ἄγριοι τοπικοὶ διωγμοὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

1910. Ὁ ἀπὸ Μητροπολίτης Δράμας Χρυσόστομος Καλαφάτης ἐκλέγεται Μητροπολίτης Σμύρνης. Πραγματοποιεῖται συλλαλητήριο στὴ Σμύρνη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας.

1911. Διεξάγονται οἱ πρῶτες ἐπαφὲς καὶ συνεννοήσεις μεταξὺ τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν γιὰ τὴν στάση τους ἀπέναντι στὴν Τουρκία. Ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος διορίζεται γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ στρατεύματος.

1912. Σχηματίζεται Παμβαλκανικὴ Συμμαχία ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Ἐκδηλώνεται μεγάλη προκλητικότητα τῆς κυβερνήσεως τῶν Νεοτούρκων. Ἀποστέλλεται Συμμαχικὸ τελεσίγραφο σ' αὐτή. Τὸν Σεπτέμβριο κηρύσσεται ὁ Α΄ Βαλκανικὸς πόλεμος. Νῖκες τῶν Ἑλλήνων στὸ Σαραντάπορο καὶ στὰ Γιαννιτσά. Καταλαμβάνεται ἡ Νότιος Μακεδονία καθὼς καὶ πόλεις τῆς Θράκης. Στὶς 26 Ὀκτωβρίου ἐλευθερώνεται ἡ Θεσσαλονίκη. Στὴ Μικρὰ Ἀσία ἐξαπολύονται μεγάλοι διωγμοί, ὠμότητες καὶ βαρβαρότητες τῶν Τούρκων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων.

1913. Καταλαμβάνονται τὰ Ἰωάννινα καὶ τὰ πλησίον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νησιά. Ὑπογράφεται ἡ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου. Τὸν Ἰούνιο κηρύσσεται ὁ Β΄ Βαλκανικὸς

πόλεμος. Ἡ Βουλγαρία ἐπιτίθεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας. Νίκη τῆς Ἑλλάδος. Ὑπογράφεται ἡ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου. Ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία μέχρι τὸ Νέστο προσαρτᾶται στὴν Ἑλλάδα.

1914. Ξεσποῦν μεγάλες ταραχὲς στὴ Μικρὰ Ἀσία. Γίνονται σφαγὲς στὴ Φώκαια. Διατάσσονται ἀλλεπάλληλες ἐξορίες, βασανισμοὶ καὶ θανατώσεις πολλῶν Ἑλλήνων. Ὁ Χρυσόστομος ἐξορίζεται στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁρίζεται ἀντικαταστάτης του ὁ Μοσχονησίων Ἀμβρόσιος. Προκύπτει τὸ Ἠπειρωτικὸ ζήτημα. Κηρύσσεται ὁ Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος. Ἡ Τουρκία εἰσέρχεται στὸν πόλεμο στὸ πλευρὸ τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν (Γερμανίας κ.λπ.).

1915. Διεξάγονται διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν συμμετοχὴ τῶν Ἑλλήνων στὸν πόλεμο. Προκύπτουν ἐσωτερικὲς πολιτικὲς ἀνωμαλίες στὴν Ἑλλάδα.

1916. Οἱ Σύμμαχοι ἀποστέλλουν Διακοίνωση πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Βούλγαροι καταλαμβάνουν τὴν Καβάλα. Ἐντείνονται οἱ ἐσωτερικὲς πολιτικὲς ἀνωμαλίες στὴν Ἑλλάδα.

1917. Κηρύσσεται γενικὴ ἐπιστράτευση στὴν Ἑλλάδα. Σχηματίζεται Κυβέρνηση ἀπὸ τὸν Ἐλ. Βενιζέλο. Διατάσσονται ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση τῆς Τουρκίας μεγάλοι ὁμαδικοὶ ἐκτοπισμοὶ τῶν Ἑλλήνων στὶς Κυδωνιὲς καὶ τὴν λοιπὴ Μικρὰ Ἀσία μὲ ἀνήκουστες βαρβαρότητες. Οἱ Τοῦρκοι στρέφονται μὲ σκληρότητα κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

1918. Ἡ Ἑλλάδα συμμετέχει στὸν κοινὸ Συμμαχικὸ ἀγῶνα πολεμῶντας μὲ 300.000 στρατιῶτες στὸ Μακεδονικὸ μέτωπο. Κηρύσσεται νέα ἐπιστράτευση. Μεγάλη νίκη τῶν Ἑλλήνων στὸ Σκρᾶ. Ὑπογράφεται ἡ ἀνακωχὴ τοῦ Μούδρου. Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς καὶ Στόλος εἰσέρχονται στὴν Κωνσταντινούπολη.

1919. Οἱ λαϊκὲς μάζες τῶν Ἑλλήνων ἐξαθλιώνονται στὴν Τουρκία. Συγκροτεῖται μυστικὴ ὀργάνωση τουρκικῶν στρατιωτικῶν ὁμάδων. Τὰ Ἑλληνικὰ Στρατεύματα ἀποβιβάζονται στὴν Σμύρνη.

1920. Ὑπογράφεται ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν (28 Ἰουλίου). Διοργανώνεται τὸ Κεμαλικὸ Κίνημα στὴν Τουρκία (ἐπαναστατικὴ κυβέρνηση – γενικὴ ἐπιστράτευση – ἔνοπλη ἀντίσταση). Ξεσπᾶ γενικὴ πολιτικὴ κρίση στὴν Ἑλλάδα. Ἀρχίζει ἡ πρώτη μεγάλη ἐπίθεση τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ στὴν Μικρὰ Ἀσία.

1921. Νῖκες τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Καταλαμβάνονται Ἀφιὸν Καραχισάρ, Νίκαια, Κιουτάχεια, Δορύλαιο. Οἱ Τοῦρκοι ἐξαπολύουν σκληρὰ ἀντίποινα στὸν Πόντο. Διατάσσουν ὁμαδικὲς σφαγὲς καὶ ἐκτοπισμούς. Οἱ Σύμμαχοι ἀρχίζουν νὰ τηροῦν ἐχθρικὴ στάση πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Διεξάγεται πεισματώδης μάχη στὸ Σαγγάριο. Ἀνακατατάσσονται τὰ ἐσωτερικὰ πολιτικὰ πράγματα στὴ Χώρα. Ἡ κατάσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἐπιδεινώνεται (δυσκολίες στὸν ἀνεφοδιασμό, ἀνωμαλίες στὴ διοίκηση κ.ἄ.).

1922. Καὶ πάλι ἐμφανίζονται μεγάλες δυσκολίες στὴν ἐσωτερικὴ πολιτικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἑλληνικὸς

Στρατὸς ἐξασθενεῖ στὸ ἔπακρο. Ἐξαπολύεται σφοδρὴ ἐπίθεση τῶν Κεμαλικῶν κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων. Τὸ Ἑλληνικὸ μέτωπο διασπᾶται (13 Αὐγούστου). Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ὑποχωρεῖ. Ἀκολουθοῦν τρομερὲς σφαγὲς τῶν Ἑλλήνων καὶ καταστροφὲς τῶν ἑλληνικῶν περιουσιῶν. Ἡ Σμύρνη πυρπολεῖται. Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος καὶ ἄλλοι Ἱεράρχες καὶ Ἱερεῖς βασανίζονται καὶ μαρτυροῦν. Οἱ πρόσφυγες συρρέουν ἀθρόως στὴν Ἑλλάδα.

1923. Ὑπογράφεται ἡ Ἑλληνοτουρκικὴ Σύμβαση τῆς Λωζάνης γιὰ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν (30 Ἰανουαρίου). Παγιώνονται οἱ συνέπειες τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς.

ΑΡΧΙΜ. ΕΥΓ. ΚΩΣΤΑΡΙΔΟΥ
ΛΥΚΕΙΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤ. ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΟΣ

ΧΑΡΙΛ. Σ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΓΕΩΡΓ. Σ. ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ
ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΟΥ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

1925

ΕΤΟΣ Α΄

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ
ΛΟΡΕΑ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΦΑΝΤΑΡΗ
ΑΥΞ. ΑΡΙΘΜ. 215

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ "ΦΟΙΝΙΚΟΣ" ΣΤΑΔΙΟΥ 38
1924

Οἱ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τελευταῖοι διωγμοὶ τῶν Τούρκων

† τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου Χρυσοστόμου

Τὸ Κεμαλικὸν κίνημα, τοῦ ὁποίου πρωτεργάται ὑπῆρξαν τὰ μᾶλλον φανατικὰ καὶ βάρβαρα στοιχεῖα τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, εὐθὺς ἅμα τῇ ἐμφανίσει αὐτοῦ, κηρύξαν ἀπηνῆ διωγμὸν κατὰ παντὸς Χριστιανικοῦ, ὑπερέβαλεν εἰς ἀγριότητα τὴν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως Τουρκικὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν πολιτικήν.

Ἐνῷ δηλαδὴ κατὰ τοὺς μακροὺς αἰῶνας, καθ' οὓς ἐκυριάρχησεν ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, παρ' ὅλον τὸν μετὰ φανατισμοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν πόλεμον καὶ τὰς συχνὰς κατὰ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ πιέσεις καὶ πολλάκις τοὺς φόνους αὐτῶν, τὸ Χριστιανικὸν στοιχεῖον ἀπήλαυε ποιᾶς τινος προστασίας καὶ τὰ λεγόμενα προνόμια τῶν Χριστιανῶν ἐξησφάλιζόν πως τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν των καθηκόντων καὶ καθίστατο οὕτω δυνατὴ ἡ διατήρησις καὶ ἡ πνευματικὴ ἔτι πρόοδος καὶ ἡ ἐν τῷ πολιτισμῷ ἀνάπτυξις αὐτῶν, τὸ Κεμαλικὸν καθεστὼς ἀνατρέψαν βιαίως τὴν ἐπὶ μακραίωνος ἱστορίας καὶ ἐπὶ ἐπισήμων πράξεων καὶ

συνθηκῶν βασιζομένην ταύτην τάξιν τῶν θρησκευτικῶν ἐν Τουρκίᾳ πραγμάτων, ὡς σκοπὸν αὐτοῦ ἔταξε τὴν τελείαν ἐκρίζωσιν τῶν Χριστιανῶν ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους.

Πλὴν τῆς σατανικῆς αὐτοῦ ἐφευρέσεως νὰ ἀνακηρύξῃ τοὺς τουρκοφώνους Χριστιανοὺς ὡς ἐκχριστιανισθέντας Τούρκους, ἵνα ἀπολύτως καὶ ἀνενοχλήτως ἀφανίσῃ αὐτούς, χωρὶς νὰ δεσμεύηται ἐκ τῶν προτέρων προστατευτικῶν δι' αὐτοὺς νόμων, ἐπεδόθη καὶ εἰς σφαγὰς κατ' αὐτῶν, ἐπωφελούμενον τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ὃν μετὰ πάσης αὐστηρότητος ἐτήρει, ἵνα μὴ ὁ ἔξω κόσμος μανθάνῃ τὰ διαπραττόμενα.

Καὶ τί μὲν ὑπέστησαν ἐν τῇ Κεμαλοκρατουμένῃ Μικρᾷ Ἀσίᾳ οἱ Χριστιανοί, ἐκτοπισθέντες, ληστευθέντες, ἀτιμασθέντες, σφαγέντες εἶνε σχεδὸν γνωστὰ τοῖς πάσιν. Εἶνε ὅμως εἰσέτι ἄγνωστα ἐπακριβῶς τὰ κατὰ τοῦ κλήρου διενεργηθέντα καὶ μόνον γνωρίζομεν ὅτι ἐλάχιστοι κληρικοί, περὶ ὧν ἐγνώριζον καλῶς ὅτι δὲν εἶχον ἀνεπτυγμένην τὴν ἱερατικὴν καὶ τὴν χριστιανικὴν συνείδησιν, διασώζονται.

Γνωρίζομεν ὅτι Μητροπολῖται καὶ ἐπίσκοποι ὡς ὁ Ἰκονίου Προκόπιος, ὁ Ζήλων Εὐθύμιος, ὁ Σεβαστείας Γερβάσιος, ὁ Πατάρων Μελέτιος, ὁ Ῥοδουπόλεως Κύριλλος, ὁ πρώην Ῥοδουπόλεως Λεόντιος, οἱ ἀρχιμανδρῖται Ματθίας ἀρχιερ. ἐπίτροπος ἐν Ναζλῇ, Χρυσόστομος ἀρχιερ. ἐπίτροπος ἐν Δενιζλῇ, Λεόντιος ἀρχιερ. ἐπίτροπος ἐν Μυλάσσοις, οἱ ἀρχιδιάκονοι Ἰωακεὶμ Γούναρης, Ξενοφῶν Ῥαπτάκης, ὁ ἱερὸς κλῆρος ἐν γένει τῶν ἐπαρχιῶν Ἀνέων, Ἡλιουπόλεως, Πισιδίας, Ἰκονίου, Καισαρείας, Νεοκαισαρείας, Χαλδείας, Τραπεζοῦντος, Κολωνίας καὶ τῶν λοιπῶν Κεμαλοκρατουμένων ἐπαρχιῶν ἄλλοι μὲν ἐφονεύθησαν, βασανισθέντες ἀγρίως, ἄλλοι δὲ ἀπομακρυνθέντες βιαίως ἐκ τῶν ποιμνίων των ἀπέθανον ἐν ταῖς φυλακαῖς καὶ τῇ ἐξορίᾳ καὶ ἄλλοι βα-

σανίζονται εἰσέτι ἐξόριστοι εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς, στερούμενοι περιθάλψεως καὶ βοηθείας.

Τὰς τοιαύτας κατὰ τοῦ κλήρου βαρβάρους καὶ ἀπανθρώπους πράξεις συνεχίζων καὶ ὁ εἰς Σμύρνην εἰσελάσας Κεμαλικὸς στρατός, ἔχων πρὸς τοῦτο συνεργοὺς ὁμοφρονοῦντας πολίτας, ἀπὸ πολλοῦ μυστικῶς πρὸς τοῦτο ὀργανωθέντας, πρὶν ἢ ἀποβλέψῃ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐν Σμύρνῃ καὶ τῆς ἐν αὐτῇ τάξεως, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἱεροῦ χριστιανικοῦ κλήρου. Πλὴν τοῦ ἐν Σμύρνῃ ὑπάρχοντος κλήρου, λόγῳ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκκενώσεως τῆς ἐνδοχώρας, εἶχε καταφύγει ἅπας ὁ ἱ. κλῆρος τῶν ἐπαρχιῶν Ἐφέσου, Φιλαδελφείας, καὶ Ἡλιουπόλεως, ἀνερχόμενοι εἰς 252 ἱερεῖς καὶ ἱεροδιακόνους καὶ εἰς δύο Μητροπολίτας Ἐφέσου καὶ Σμύρνης.

Πάντες οὗτοι ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπίσης εἰς Σμύρνην συγκεντρωθέντων ποιμνίων των, κατεγίνοντο πρὸς περίθαλψιν τῆς δυστυχίας αὐτῶν, καταφυγόντων εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐν ἐλεεινῇ καταστάσει.

Ὁ πρῶτος ἅμα τῇ καταλήψει διορισθεὶς Κεμαλικὸς φρούραρχος συνταγματάρχης Σαλὶχ Ζεκῆ διέσπειρε τὰ ὄργανα αὐτοῦ, ὀλίγους στρατιώτας καὶ πλείστους πολίτας, μυστικῶς ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν ἐπὶ τούτῳ ὀργανωθέντας, ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς διῶκται καὶ φονεῖς τῶν Χριστιανῶν καὶ διαρπάζωσι τὰς περιουσίας αὐτῶν καὶ εἰσελάσαντες οὗτοι εἰς τὰς ἀποκέντρους κατὰ πρῶτον συνοικίας καὶ τὰ περίχωρα καὶ προάστια πλὴν τῶν ἄλλων κακουργημάτων, ἅτινα διέπραξαν καὶ περὶ ὧν λεπτομερῶς ἀναφέρει ἡ παροῦσα ἔκθεσις, συστηματικῶς κατεδίωξαν καὶ τὸν κλῆρον.

Καὶ πρῶτον μέν, ἀποσπῶντες αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν προσφυγικῶν καταυλισμῶν, ἐξητυέλιζον καὶ ἀνηλεῶς ἐβασάνιζον ὑπ' αὐτὰ τὰ ὄμματα τῶν ὁλοφυρομένων Χριστιανῶν, ὡς συνέβη ἐν Σεϊδίκιοϊ, Κουκλουτζᾷ, Βαϊρακλῇ, ἁγίᾳ Τριάδι, Κορδελιῷ, Παπᾶ Σκάλᾳ, Τομάζῳ, Καρατασίῳ, Καραντίνᾳ, Γκιόζ-Τεπέ, Κοκάργιαλη, Τρία Πηγάδια, ἁγίῳ Βουκόλῳ, ἁγίῳ Κωνσταντίνῳ, ἁγίᾳ Ἄννῃ, Λυγαριᾷ, Μερσινλῇ, Δαραγάτς κ.λπ., εἶτα δὲ ἀπήγαγον ὅσους ἐξ αὐτῶν ἠδυνήθησαν εἰς τὰς φυλακάς, ὡς τὸν ἀρχιμ. Θεόφιλον Πετσομᾶνον ἀρχιερ. ἐπίτροπον Θείρων, τὸν ἀρχιμ. Διονύσιον Χαρβαλιᾶν ἀρχιερ. ἐπίτροπον Σιβρισαρίου, τὸν ἱεροδιάκονον Κωνστάντιον Βρεκούσην, τὸν ἀρχιμ. Ἄνθιμον Τσακιράκην ἀρχιερ. ἐπίτροπον Μαγνησίας, τὸν παπᾶ Ἐμμανουὴλ ἐφημέριον Τζιμόβαση, καὶ ἄλλους πολλούς, καὶ ἐκεῖ κρατήσαντες αὐτοὺς ἐβασάνιζον ἐπὶ διαφόροις προφάσεσι, ἃς ἐδημιούργουν σμήνη ψευδομαρτύρων, παρακολουθούντων ἑκάστην ὁμάδα κακούργων.

Οὕτω δὲ γέροντες σεβάσμιοι, ἀνεπίληπτοι τοῦ ὑψίστου λειτουργοί, ἀφοῦ ἀνηλεῶς ἐδάρησαν, εἶδον νὰ ἀποσπῶνται βιαίως αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ γενείου των, καὶ ἐν

τοιαύτη καταστάσει ῥιπτόμενοι εἰς τὰς φυλακὰς πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν, καὶ ἄλλοι ἠτιμάσθησαν, ὡς ὁ ἱεροδιάκονος Κωνστάντιος Βρεκούσης, οἱ ἀρχιμ. Θεόφιλος Πετσομᾶνος καὶ Ἄνθιμος Τσακιράκης κ.λπ.

Ἡ τοιαύτη κακοῦργος πρὸς τὸν κλῆρον συμπεριφορὰ ἔλαβε τὴν τρομερωτέραν αὐτῆς ἔντασιν μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Σμύρνης Χρυσοστόμου, συμβάντα ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας:

Τὴν 2αν μ.μ. ὥραν τοῦ αὐτοῦ Σαββάτου (27 Αὐγούστου 1922) μετεκαλέσατο αὐτὸν δι' ἀστυνόμου ὁ εἰρημένος Φρούραρχος Σαλὶχ Ζεκῆ εἰς τὸ Φρουραρχεῖον, προσωρινῶς ἐγκατεστημένον ἐντὸς τοῦ Διοικητικοῦ Μεγάρου.

Ἵνα τηρήσῃ οὗτος τὰ προσχήματα καὶ ἀπατήσῃ αὐτὸν καὶ τοὺς λοιποὺς κληρικούς, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, ἐδέχθη αὐτὸν φιλοφρόνως καὶ τῷ ἀνέθηκε τὴν ἐντολὴν νὰ καθησυχάσῃ δι' ἐγκυκλίου τὸ ποίμνιόν του, ὑποσχεθεὶς ὅτι ἡ παρουσία αὐτοῦ καὶ τοῦ Κεμαλικοῦ στρατοῦ ἦτο ἀσφαλὴς ἐγγύησις διὰ πάντας. Ἐπανακάμψας εἰς τὴν Μητρόπολίν του ὁ ἀείμνηστος ἐξετέλεσε τὴν ληφθεῖσαν διαταγήν, ἥτις τοιχοκολληθεῖσα εἰς τὰ κεντρικώτερα σημεῖα τῆς πόλεως, παρ' ὀλίγων ἀνεγνώσθη, διότι οὐδεὶς ἐτόλμα λόγῳ τῶν πυκνῶν φόνων καὶ τῶν ἀδιαλείπτων πυροβολισμῶν νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ἐν ᾗ εἶχε καταφύγει οἰκίας.

Τὴν ὀγδόην ὅμως ἐσπερινὴν ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας καλεῖται καὶ πάλιν παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἀστυνόμου Σελαχεδὶν ὀνόματι μετὰ δύο προκρίτων τῶν ἀοιδίμων Νικολ. Τσουρουκτσόγλου καὶ Δ. Κλιμάνογλου καὶ δι' αὐτοκινήτου φρουρουμένου ὑπὸ δύο λογχοφόρων ἱππέων, προσάγεται πρὸ τοῦ μόλις πρὸ ὥρας ἀφιχθέντος Νουρεδδὶν Πασᾶ.

Ἐνῷ δὲ ὁ ἀείμνηστος ἀπεπειράθη νὰ ἐκφράσῃ αὐτῷ συγχαρητήρια, ὁ Πασᾶς ἀνέκοψε τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ εἶπεν, ὅτι ἐκάλεσεν αὐτόν, ἵνα ἐκτελέσῃ τὴν πρὸ καιροῦ κατ' αὐτοῦ ληφθεῖσαν ἀπόφασιν τοῦ ἐν Ἀγκύρᾳ Δικαστηρίου ἀνεξαρτησίας, ἀφῄρεσε τὸ καλυμμαύχιον αὐτοῦ καὶ διέταξε δύο ἀστυνόμους νὰ παραδώσωσιν αὐτὸν καὶ τοὺς ἐξονομασθέντας προκρίτους εἰς τὸν πρὸ τοῦ Διοικητηρίου ἐπὶ τούτῳ κληθέντα καὶ συνηθροισμένον ὄχλον, πρὸς ὃν ὁ Πασᾶς ἀπὸ τοῦ ἐξώστου εἶπεν, ὅτι παραδίδει αὐτὸν εἰς τὴν δικαίαν αὐτῶν κρίσιν, ἵνα ἂν μὲν φρονῇ ὅτι ἔπραξέ τι καλὸν νὰ προσενεχθῇ καλῶς πρὸς αὐτόν, ἂν δέ τι κακὸν ἔπραξε νὰ τιμωρήσῃ αὐτὸν πρεπόντως.

Ὁ μαινόμενος ὄχλος παρέλαβεν αὐτὸν καὶ ὡδήγησε διὰ συνοικιῶν ἀποκλειστικῶς Τουρκικῶν, ἵνα ἀποφύγῃ τῶν Εὐρωπαίων τὰ ὄμματα, δέρων καὶ ἐμπτύων καὶ τίλλων τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ γενείου αὐτοῦ, μέχρι τῆς θέσεως δύο Τσεσμέδων ὅπου καὶ διεμέλισεν αὐτόν, καὶ εἶτα τὰ μέλη αὐτοῦ καὶ τὴν ποιμαντορικὴν ῥάβδον περιέφερεν ἀνὰ τὰς Τουρκικὰς συνοικίας βλασφημῶν καὶ ὑβρίζων καὶ διακηρύττων τὸν θρησκευτικὸν αὐτοῦ θρίαμβον.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Νουρεδδὶν Πασᾶς ἐστήριξε τὴν τοιαύτην τιμωρίαν εἰς τὴν δῆθεν ἐτυμηγορίαν τοῦ λαοῦ, εὔκαιρον εἶναι νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι τὸν οὕτω μαρτυρικῶς τελευτήσαντα Μητροπολίτην δὲν βαρύνει καμμία κατηγορία ὅτι κακῶς προ-

σηνέχθη πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐν παντὶ καὶ πάντοτε ὑπεστήριξεν αὐτούς, ὡς ἀνωμολόγησαν καὶ πολλοὶ ἀνταποκριταὶ Εὐρωπαϊκῶν φύλλων, ἐξ ὧν δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν τοὺς κ.κ. Traglia καὶ Réné Puaux καὶ λοιπούς. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σεβασ. Ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας γράφων πρὸς τὸν ἀείμνηστον τοῦτον Ἱεράρχην, συνέχαιρε διὰ τὴν πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους Χριστιανοπρεπῆ πολιτείαν αὐτοῦ, ὡς τοῦτο ἔπραξε καὶ ὁ Γάλλος καθολικὸς ποιητὴς κ. Poyat.

Κατὰ τὴν 2αν Μαΐου 1919, ἡμέραν τῆς εἰς Σμύρνην ἀποβάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατέστη ὁ ἀείμνηστος ἀληθὴς πατήρ καὶ προστάτης τῶν Μουσουλμάνων. Κατὰ χιλιάδας ἐξέδιδε πιστοποιητικὰ καλῆς διαγωγῆς πρὸς τοὺς κατακλύζοντας τὴν Μητρόπολίν του Μουσουλμάνους καὶ πολλούς ἐφιλοξένησεν ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας, διότι ἐφοβοῦντο μὴ συλληφθῶσιν, ἐπειδὴ ἦσαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔνοχοι τῆς κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ διενεργηθείσης ἐπιθέσεως. Αὐτὸν δὲ τὸν Μουφτῆν Σμύρνης Ῥαχμεττουλὰχ ἰδιαιτέρως περιεποιήθη καὶ παρουσιάσας πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Κατοχῆς ἐπέτυχε δι' αὐτόν, καίτοι ἦτον ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος, (ὡς ἄλλως τε ἐφάνη καὶ τώρα ἅμα τῇ κατοχῇ τῆς Σμύρνης ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ, ὁπότε διὰ προκηρύξεως ἐπισήμου, δημοσιευθείσης καὶ ἐν τῇ Levant, ἀνεγνωρίσθησαν αἱ ὑπηρεσίαι του πρὸς τὸ Κεμαλικὸν κίνημα καὶ ἐξεφράσθη ἡ εὐαρέσκεια αὐτοῦ τοῦ Κεμάλ), ἐπέτυχε τὴν ἄμεσον αὐτοῦ ἀμνήστευσιν καὶ τὴν παροχὴν πρὸς αὐτὸν φρουρᾶς Ἑλλήνων στρατιωτῶν, οἵτινες ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐφρούρουν πρὸ τῆς οἰκίας του.

Ὅτι δὲ ὡς τοιοῦτον, προστάτην δηλ. τῶν Μουσουλμάνων, ἀνεγνώριζον αὐτὸν πάντες, κατεδείχθη ὀλίγας ἡμέρας

πρὸ τῆς Τουρκικῆς κατοχῆς, ὁπότε συνεδριάσας ἐπανειλημμένως μετὰ τοῦ εἰρημένου Μουφτῆ καὶ τῶν Τούρκων προκρίτων, ἔλαβε τῇ παρακλήσει αὐτῶν ὅλα τὰ μέτρα πρὸς προστασίαν τῶν Τούρκων καὶ ἐπέτυχε νὰ βασιλεύσῃ πλήρης τάξις καὶ ἡσυχία, καθ' ὃν χρόνον χιλιάδες ὑποχωρούντων στρατιωτῶν διῆλθον διὰ τῆς Σμύρνης. Ἐγκύκλιος δὲ αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν, δημοσιευθεῖσα κατὰ τὰς τραγικὰς ταύτας ἡμέρας, μαρτυρεῖ τρανῶς τὸ γεγονὸς τοῦτο.

Ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλον τὸ τριετὲς διάστημα τῆς Ἑλληνικῆς κατοχῆς ὅτε ὁ εἰρημένος Μητροπολίτης καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσου καὶ οἱ λοιποὶ Μητροπολῖται ἦσαν οἱ φυσικοί, οὕτως εἰπεῖν, συνήγοροι καὶ προστάται τῶν Μουσουλμάνων, μετὰ τῶν θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο εἰς διαρκεῖς συνεννοήσεις καὶ συνεργασίαν. Εἶν' ἄφθονα καὶ πασίγνωστα τὰ παραδείγματα ἀναστολῆς ποινῶν Μουσουλμάνων, καταδικασθέντων ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν στρατοδικείων καὶ ἀποφυλακισθέντων χάρις εἰς τὴν ἐνεργὸν ἐπέμβασιν τῶν Μητροπολιτῶν.

Ἡ δὲ τοιαύτη προστασία ἔφθασεν εἰς τοιοῦτο σημεῖον ὥστε οἱ Χριστιανοὶ παρεπονοῦντο, διότι ἠμνηστεύοντο ἀποδεδειγμένοι κακοῦργοι ἢ μετεκαλοῦντο ἐκ τῆς ἐξορίας ὕποπτοι συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ μὴ ἀναφέρωμεν ἐξαιρετικῶς ὅτι ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσου Χρυσόστομος, ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῆς Μητροπόλεως Ἀϊδινίου μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ὡς γνωστὸν συνέβη τὴν 17ην Ἰουνίου 1919, καθ' ἣν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν ἄνω τῶν δύο χιλιάδων γυναικοπαίδων καὶ ἀπετεφρώθησαν ὁλόκληροι αἱ χριστιανικαὶ συνοικίαι τοῦ Ἀϊδινίου καὶ τῶν πέριξ κωμοπόλεων καὶ χωρίων, τόσον ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν δικαίως ὡς ἐκ

τῶν κακουργημάτων τούτων ἐξημμένων Χριστιανῶν, ὥστε οὐδὲν ἐσημειώθη παράδειγμα αὐτοδικίας κατὰ τῶν ἐνόχων τῆς συμφορᾶς, καίτοι πολλοὶ τούτων ἐλευθέρως περιεφέροντο ἐντὸς τῆς πόλεως.

Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ δι' ἀπεσταλμένων Μουσουλμάνων ἐκάλεσεν ὁ εἰρημένος Μητροπολίτης τοὺς εἰς τὴν τότε Ἰταλοκρατουμένην ζώνην καταφυγόντας Τούρκους κατοίκους Ἀϊδινίου ἵνα ἐπιστρέψωσιν, ὑπισχνούμενος καὶ ἐγγυώμενος τὴν ἀσφάλειαν αὐτῶν[1].

Καὶ τὴν παραμονὴν δὲ τῆς εἰσελάσεως εἰς Σμύρνην τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἔτυχον ἀμνηστείας οἱ ἐν ταῖς φυλακαῖς τῶν Ἀθηνῶν κρατούμενοι καὶ εἰς ὀκταετῆ δεσμὰ καταδικασθέντες Τοῦρκοι πρόκριτοι Μαγνησίας, οἱ Ῥιζᾶ Μπέης φαρμακοποιός, Ἀλᾶ Σεχερλῆ Φαχρῆ βέης, Ἀσὴμ Χότζας, κτηνίατρος Χουσαμεδδίν, Φαστσῆ Ῥιζᾶ, Τσακὰλ Ζαδὲ Χαφοὺζ καὶ δύο Μουσουλμανίδες, οἵτινες καὶ ἐπέστρεψαν ἤδη εἰς τὰς ἑστίας των χάρις εἰς τὴν ἐνεργὸν ἐπέμβασιν παρὰ τῷ Ὑπάτῳ ἁρμοστῇ τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου κ. Χρυσοστόμου. Ἵνα δὲ ἐπὶ πλέον καταδειχθῶσι τὰ φιλάνθρωπα πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους αἰσθήματα τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν τῶν Χριστιανῶν, ἀναφέρομεν ὅτι ἐν τῷ Ἀϊδινίῳ μὲν χάρις εἰς τὰς φιλανθρώπους ἐνεργείας τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου κ. Χρυσοστόμου ἐπὶ ὁλόκληρον ἔτος παρείχετο συσσίτιον πρὸς

1. Ἂν οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν δὲν ἐπείσθησαν καὶ ἐπαλιννόστησαν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν τούτων τῶν Κεμαλικῶν, οἵτινες ὡς ἐκ περισσοῦ ἐθανάτωσαν τοὺς ἀπεσταλμένους τούτους. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ ἐφησυχάζων Μουτεσαρίφης Ἀρὴφ βέης, ὁ γραμματεὺς τοῦ τάγματος χωροφυλακῆς ταγματάρχης Σελὴμ βέης καί τις γέρων πρόκριτος ἐξ οἴκτου πρὸς τοὺς συμπολίτας του ἀναλαβὼν τὴν ἐπικίνδυνον ταύτην ἀποστολήν (ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ 1925).

πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς Μουσουλμάνους ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως, ἐκ δὲ τῶν κατὰ καιροὺς εἰς τοὺς Μητροπολίτας παραδιδομένων φορεμάτων καὶ διαφόρων ἄλλων βοηθημάτων εἰς εἴδη καὶ χρήματα, μέγα μέρος ἐδίδετο εἰς πτωχοὺς Μουσουλμάνους, ὡς ἐμφαίνεται ἐν ταῖς λογοδοσίαις, αἵτινες θὰ περισώζωνται πάντως εἰς τὰ ἀρχεῖα τῶν οἰκείων Σωματείων. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Φιλαδελφείας ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ Οὐσὰκ ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσου τότε Μητροπολίτης Φιλαδελφείας, διοργανώσας εἰδικὴν ὑπηρεσίαν ἐκ Μουσουλμάνων, διεφύλαξε πάντα τὰ ὑπάρχοντα τῶν ἐκ φόβου ἐγκαταλειψάντων τὰς πόλεις ταύτας Μουσουλμάνων καὶ παρέδωκεν εἶτα ταῦτα εἰς αὐτούς, ἐπανακάμψαντας τῇ συστάσει καὶ προτροπῇ καὶ ἐγγυήσει αὐτοῦ.

Ἵνα δὲ μὴ μακρηγορῶμεν, θ' ἀναφέρωμεν μόνον τὸ συγκινητικώτατον παράδειγμα τοῦ Ἀρχιδιακόνου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Σμύρνης κ. Βασιλείου Παπαδοπούλου, ὅστις ἐπὶ τρία συναπτὰ ἔτη ἐξ ἰδίων δαπανῶν, διετήρησεν ἐν Σμύρνῃ τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀποστράτου Τούρκου Συνταγματάρχου τοῦ ἱππικοῦ Τεφὴκ βέη, στρατοδίκου ἐν Σμύρνῃ κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, ὅστις συχνάκις προσερχόμενος εἰς τὴν Μητρόπολιν ἐξέφραζεν ἐνώπιον πάντων τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ.

Τὸ δ' αὐτὸ ἐπὶ ὁλόκληρον ἔτος ἔπραξε καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσου διὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ φοβεροῦ ἐν Ναζλῇ καὶ Δενιζλῇ διώκτου τῶν Χριστιανῶν Χαμδῆ βέη. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις δὲν δύνανται νὰ ἀρνηθῶσι οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι Κορδελιοῦ ὅτι τὴν νύκτα τῆς Παρασκευῆς 26 Αὐγούστου 1922, ὅ,τε Μητροπολίτης Ἐφέσου καὶ τὸ προσωπικὸν τῆς Μητροπόλεώς του διοργανώσαντες πολιτοφυλακὴν ἐκ

Χριστιανῶν καὶ Τούρκων, διέσωσαν τὴν Τουρκικὴν συνοικίαν Κορδελιοῦ, ἀπειληθεῖσαν διὰ πυρπολήσεως ὑπὸ συμμορίας ἀτάκτων Κιρκασίων καὶ Ἀρμενίων.

Πλὴν δὲ τούτων καὶ μετὰ τὴν φοβερὰν τῆς Σμύρνης τραγῳδίαν, καταφυγὼν εἰς Ἀθήνας ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσου κ. Χρυσόστομος, τόσον ἀμνησικάκως καὶ χριστιανοπρεπῶς προσηνέχθη πρὸς τοὺς ἐκεῖ ὑπὸ κράτησιν εὑρισκομένους Μουσουλμάνους, ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας ὁρμωμένους, ὥστε πᾶσαν παρέσχε πρὸς αὐτοὺς προστασίαν καὶ κατώρθωσε διὰ τρεῖς ἐξ αὐτῶν τοὺς ἐκ Φιλαδελφείας Γκαλὶπ βέην, Μουστᾶ βέην καὶ Ἐμὶν ἐφένδην, νὰ τοῖς δοθῇ ἄδεια ἐπανόδου εἰς τὴν πατρίδα των.

Ἀλλὰ τὰ ἀνωτέρω καὶ σωρείαν ἄλλων πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους εὐεργεσιῶν τῶν Μητροπολιτῶν καὶ τοῦ κλήρου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὰς ὁποίας εἶνε μακρὸν καὶ ἐργῶδες νὰ ἀναφέρωμεν, ἐλησμόνησεν ἐν τῇ μέθῃ τῆς νίκης καὶ τοῦ ἐν-

θουσιασμοῦ ὁ Τουρκικὸς λαὸς καὶ ὁ Κεμαλικὸς στρατός. Καὶ οὕτως ἐξηκολούθησε καὶ τὰς ἐφεξῆς ἡμέρας μέχρι τῆς πυρπολήσεως τῆς Σμύρνης νὰ ἐξαντλῇ ὅλην τὴν ἀγριότητά του κατὰ τῶν ἀτυχῶν κληρικῶν.

Ἰδίως φρικώδη ὑπέστησαν μαρτύρια ἐν Βουτζᾷ δύο ἐκ τῶν περιφανεστέρων κληρικῶν, ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος ἀρχιμ. Ἰάκωβος Ἀρχατζικάκης, ὃν οἱ Τοῦρκοι προσέδεσαν ἐπὶ στασιδίου τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ καρφώσαντες διὰ λεπτῶν ἥλων ἐπὶ τοῦ μετώπου του ἡμισέληνον ἐκ λευκοσιδήρου, ἀφῆκαν καὶ ἀπέθανεν ἐκ τῶν φρικτῶν ἀλγηδόνων, καὶ ὁ προϊστάμενος τῆς κάτω Συνοικίας ἀρχιμ. Ἀθανάσιος Νικολόπουλος, ὃν ἐπετάλωσαν εἰς τοὺς πόδας καὶ τὸ στῆθος. Ἀξιωματικὸς δέ τις ἐπενόησεν ἄλλου εἴδους βασανιστήρια κατὰ τοῦ προϊσταμένου Ἁγίας Τριάδος οἰκονόμου Μιχαὴλ Κυριακοπούλου, ὃν ἀπογυμνώσας τελείως προσέδεσεν ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ διὰ σχοινίου εἰς τὴν οὐρὰν τοῦ ἵππου του καὶ καλπάζων ἔσυρεν πρὸς τὸ Κορδελιό. Ἀμερικανὸς ναύτης ἐκ τῶν φρουρούντων τὴν ἀποθήκην τῶν πετρελαίων τῆς Standard Oil Cy τοσοῦτον ἐξωργίσθη ὥστε ἐπυροβόλησε καὶ ἐφόνευσε τὸν ἀξιωματικόν, καὶ ἁπαλλάξας τὸν ἀτυχῆ ἱερέα ἐπεβίβασεν ἐπὶ ἀμερικανικοῦ πλοίου καὶ ἔστειλεν αὐτὸν εἰς Ἀθήνας.

Ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσου Χρυσόστομος κατὰ τὴν νύκτα τῆς πυρκαϊᾶς (31 Αὐγούστου 1922) συλληφθεὶς ἐπὶ τῆς προκυμαίας καὶ προφυλακισθείς, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ διασωθῇ ἐπὶ ἀγγλικοῦ πλοίου, ἀφοῦ ἐδωροδόκησε τὸν φρουροῦντα αὐτὸν ἀξιωματικόν, ἀφαιρέσαντα παρ' αὐτοῦ καὶ τὸ ὡρολόγιόν του.

Τόση δὲ ἦτο ἡ κατ' αὐτοῦ μανία τῶν διωκτῶν, ὥστε ἐπειδὴ δὲν κατώρθωσαν νὰ συλλάβωσιν αὐτόν, ἐφυλάκισαν τὸν

πρωτοσύγκελλόν του κ. Κύριλλον Ψύλλαν καὶ τὸν γραμματέα του κ. Ἐμμ. Φαρλέκαν, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος διὰ δόλου κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ, ὁ δὲ δεύτερος, ἐπὶ δίμηνον ἐν τῇ φυλακῇ κρατηθεὶς καὶ εἰς πλεῖστα ὑποβληθεὶς βασανιστήρια ἀπηλλάγη ἀποδείξας ὅτι οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μετὰ τοῦ καταζητουμένου.

Ἐν γένει δὲ οὐδεὶς κληρικὸς περιπίπτων εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων εὕρισκεν ἔλεος. Διὰ τοῦτο ἐξ αὐτῶν ἠναγκάσθησαν πολλοὶ νὰ κείρωσι τὴν κόμην καὶ τὸ γένειον καὶ περιβληθῶσι λαϊκὴν ἐνδυμασίαν, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τοὺς οἰκονόμον Χρῆστον Ἰωαννίδην ἐφημ. Λυγαριᾶς, ἀρχιμ. Σταῦρον Βαφειάδην ἀρχιερ. ἐπίτροπον Κοκάργιαλη, ἀρχιμ. Λεόντιον Ὀρφανίδην ἐφημ. Κριζαλίων, ἱεροδιάκονον Γερμανόν, Βουρνόβα, ἱερέα Γεώργιον Ἰατρίδην ἐφημ. Μερσινλῆ, ἱερέα Λεόντιον ἐφημ. ἁγίου Γεωργίου, κατηχητὴν Χριστόδουλον ἐφημ. Παναγίας Βρυούλλων, οἰκονόμον Βασίλειον ἐφημ. Νεκροταφείου Σμύρνης, πρωτοσύγκελλον Ἄνθιμον Ἀβούρην προϊστάμενον Γκιόζ-τεπέ, ἀρχιμ. Θεοδόσιον Κοπανέλλην ἐφημ. Εὐαγγελιστρίας Σμύρνης, ἀρχιμ. Ἀγάπιον, ἐφημ. Νεκροταφείου Σμύρνης, ἀρχιμ. Ἀγαθάγγελον Χρηστάκην, ἐφημ. Σχοινάδικα Σμύρνης, ἀρχιμ. Ἀμφιλόχιον, ἐφημέριον ἁγ. Δημητρίου Σμύρνης κ.τ.λ., κ.τ.λ.

Ἀλλὰ καὶ οὕτως ὀλίγοι κατώρθωσαν νὰ διασωθῶσιν, οἱ δὲ λοιποὶ ὡς νέοι τὴν ἡλικίαν ἐκρατήθησαν καὶ ἀπεστάλησαν ὡς αἰχμάλωτοι εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὅπου βέβαιος ἀναμένει αὐτοὺς θάνατος. Ἐξ αὐτῶν ἀναφέρομέν τινας, τοὺς γνωστοτέρους, ἀρχιδιάκονον Χρυσόστομον Παρίτσην τῆς ἱ. Μητροπόλεως Φιλαδελφείας, ἱεροδ. Κύριλλον, τῆς ἱ. Μητρ. Ἐφέσου, ἱερομ. Αἰμιλιανόν, ἐφημέριον Παπαζλῆ, μοναχὸν Παΐσιον κ.τ.λ., κ.τ.λ.

Καὶ τα στρατοδικεῖα, εἰς ἃ οὐκ ὀλίγοι κληρικοὶ παρεπέμφθησαν, ἀνηλεῶς κατεδίκαζον αὐτοὺς εἰς θάνατον ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ ψευδομαρτύρων, θεωρούντων καὶ ὑπηρεσίαν πρὸς τὸν Ἀλλὰχ τὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν κληρικῶν ψευδομαρτυρίαν.

Οὕτως ἀπηγχονίσθησαν μεταξὺ ἄλλων οἱ ἑξῆς: Ἀρχιμ. Μακάριος προϊστάμενος ἁγίας Φωτεινῆς Σμύρνης, οἰκονόμος Νικόλαος Παρίσης προϊστάμενος ἁγ. Γεωργίου Σμύρνης, πρωτοσύγκελλος Ἰωάσαφ ἀρχιερ. ἐπίτροπος Ὀδεμησίου, παπᾶ Πέτρος Χριστοδούλου, οἰκονόμος Θεόδωρος Σακελλαρίδης, ἐφημ. Ἀξαρίου, ἱεροδ. Γρηγόριος Κανελλόπουλος Μαγνησίας, ἱεροδ. Γλυκέριος ἁγ. Δημητρίου Σμύρνης, ἱεροδ. Μελέτιος Γεωργούλης Εὐαγγελιστρίας Σμύρνης, ἀρχιμ. Παρθένιος ἐφημ. Νεκροταφείου Σμύρνης, παπᾶ Νικόλαος Δόβελος, ἐφημ. ἁγ. Γεωργίου Σμύρνης κ.τ.λ., κ.τ.λ.

Ἐκ τῶν οὕτω καταδικασθέντων εἷς καὶ μόνος ὁ οἰκονόμος Γεώργιος Ἰατρίδης, ἐφημέριος Μερσινλῆ τῆς Σμύρνης κατώρθωσε, μεταλλάξας ἐνδυμασίαν ἐν αὐτῇ τῇ φυλακῇ τὴν παραμονὴν τῆς ἐκτελέσεως τῆς καταδίκης του, νὰ διασωθῇ καὶ ἐγγράφως ἐξέθηκε τὰ δεινοπαθήματα αὐτοῦ, ἐξ ὧν εἰκάζομεν καὶ τὰ τῶν ἄλλων φυλακισθέντων καὶ καταδικασθέντων κληρικῶν. Ἐδέχετο καθ' ἑκάστην ἐπὶ ὁλόκληρον μῆνα ὀγδοήκοντα ῥαβδισμοὺς εἰς τοὺς πόδας καὶ τέλος ἐπεταλώθη καὶ ὑπεχρεώθη ἐν τοιαύτῃ καταστάσει νὰ ἐκτελῇ θρησκευτικὰ καθήκοντα ἐπὶ τῶν εἰς θάνατον καταδικαζομένων ὑπὸ τῶν Στρατοδικείων Χριστιανῶν.

Τὰ αὐτὰ καὶ ἔτι χειρότερα ὑπέστησαν οἱ κληρικοὶ τῶν ἐπαρχιῶν Κρήνης, Βρυούλλων, Περγάμου, Κυδωνιῶν καὶ Μοσχονησίων. Ἐν Βρυούλλοις, πρὸς τοῖς ἄλλοις, συλληφθείς ὁ ἀρχ. ἐπίτροπος ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος Βαρδαλάχος, ἐβα-

σανίσθη φρικωδῶς καὶ ἀπέθανεν ἐνῷ οἱ δήμιοι, ἐξαπλώσαντες αὐτὸν κατὰ γῆς, ἐκοπάνιζον διὰ ῥοπάλων τοὺς πόδας αὐτοῦ!. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κρήνης ἐφονεύθησαν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν ἱερέων ἀρχιμ. Νεόφυτος Κουρτᾶς, Δημήτριος Καραγκιόζης, Κωνσταντῖνος Μακαριώτης, Εὐθύμιος Κορομηλᾶς, οἱ ἱεροδιάκονοι Ἰωάννης καὶ Θεόδωρος καὶ πλεῖστοι ἄλλοι κληρικοὶ ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν τύχην. Ὅσοι δὲ τυχὸν διεσώθησαν εὑρίσκονται σήμερον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὡς αἰχμάλωτοι πολέμου.

Ἐν Κυδωνίαις διετάχθη ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Κυδωνιῶν Γρηγόριος νὰ παρουσιασθῇ πρὸ τοῦ Φρουραρχείου τῆς πόλεως μεθ' ὅλων τῶν κληρικῶν του. Διαταγῇ αὐτοῦ ὡδηγήθησαν πάντες ἔξω τῆς πόλεως, ὅπου πρὸ ἀνοιγέντος λάκκου παραταχθέντες διετάχθησαν νὰ ἐξομόσουν. Ὁ Μητροπολίτης, γέρων καὶ ἀπὸ πολλοῦ πάσχων, ἅμα τῷ ἀκούσματι τούτῳ ἐξέπνευσεν, οἱ δὲ λοιποὶ κληρικοὶ ἐνεταφιάσθησαν ζῶντες.

Ὁ ἀοίδιμος Μητροπολίτης Μοσχονησίων Ἀμβρόσιος, ἀχθεὶς μεθ' ὅλου τοῦ ὑπ' αὐτὸν κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἐφονεύθη καθ' ὁδὸν ἔν τινι χαράδρᾳ, ὅπου εὗρον ἐπίσης τὸν θάνατον καὶ πάντες οἱ ἀνωτέρω. Ὁ ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως Σμύρνης κ. Βασίλειος Παπαδόπουλος, περιβληθεὶς ἐνδυμασίαν λαϊκοῦ, κατώρθωσε νὰ διασωθῇ μετὰ ταλαιπωρίας ἐν τῇ φυλακῇ, ἐνὸς καὶ ἡμίσεος μηνός, προσποιηθεὶς τὸν καθηγητὴν τῆς Γαλλικῆς γλώσσης.

Ἐν γένει δὲ ἵνα παράσχωμεν ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς ἐντάσεως τοῦ κατὰ τῶν κληρικῶν διωγμοῦ, εἶνε ἀνάγκη ν' ἀναφέρωμεν ἀριθμούς. Εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἐφέσου, Σμύρνης, Φιλαδελφείας, Ἡλιουπόλεως, Ἀνέων, Κρήνης, Βρυούλλων, Περγάμου καὶ Ἀδραμυττίου, Μοσχονησίων καὶ Κυδωνιῶν ὑπηρέτουν

459 ἱερεῖς καὶ ἱεροδιάκονοι. Ἐξ αὐτῶν εὑρίσκονται ἤδη ἐν τῇ ζωῇ, διασωθέντες κατὰ τὸν ὡς ἄνω περιγραφόμενον τρόπον καὶ καταφυγόντες ὡς πρόσφυγες εἰς Ἑλλάδα, 112 μόνον καὶ ἑπομένως ἐλλείπουσι μέχρι σήμερον 347. Ἐκ τούτων ἄλλοι μὲν ἐφονεύθησαν ἀδίκαστοι, ἄλλοι κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῶν δῆθεν στρατοδικείων καὶ οἱ λοιποὶ ἤχθησαν ὡς αἰχμάλωτοι εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὅπου ἀσφαλὴς καὶ βέβαιος ἀναμένει αὐτοὺς θάνατος. Οὕτω δὲ ἐφηρμόσθη διὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν κληρικῶν ὁ τε λευκὸς καὶ ὁ ἐρυθρὸς θάνατος!.

Περὶ τῶν διαπραχθέντων ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην κακουργημάτων ὑπὸ τῶν Κεμαλικῶν ἐν ταῖς τέως Ἑλληνοκρατουμέναις ἐπαρχίαις τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου Κυζίκου, Δαρδανελλίων, Νικομηδείας, Νικαίας, Προύσης, Ἀγκύρας καὶ Προκονήσου, δὲν ἔχομεν εἰσέτι τὰ στοιχεῖα, ἵνα λεπτομερῶς ἐκθέσωμεν αὐτά. Οὐδεμία ὅμως ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὴν αὐτὴν ὑπέστησαν τύχην ὅσοι τοὐλάχιστον ἐξ αὐτῶν δὲν κατώρθωσαν, ἀκολουθήσαντες τὸν ὑποχωροῦντα Ἑλληνικὸν στρατὸν νὰ διασωθῶσιν.

Ἀλλ' ἡ μανία τοῦ κατὰ παντὸς Χριστιανικοῦ διωγμοῦ τῶν Τούρκων δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὰ ἔμψυχα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἄψυχα.

Οἱ Χριστιανικοὶ ναοὶ δὲν ἔπρεπε νὰ μείνωσιν ἵνα ὑπενθυμίζωσι τὴν Χριστιανικὴν λατρείαν.

Ἐν ποιήματι ἀπαγγελομένῳ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν Τουρκικῶν Σχολῶν ἀνταπτύσσεται ἡ ἀντιχριστιανικὴ ἰδέα, ὅτι πᾶς Τοῦρκος ὀφείλει νὰ συντελέσῃ ἵνα καταπνιγῶσιν οἱ κωδωνοκρουσίαι διὰ τῶν ἀπὸ πολλῶν μιναρέδων δεήσεων τῶν Μουεζίνηδων καὶ τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐργασίας τῶν πιστῶν κατὰ τῶν ἀπίστων.

Ἡ διὰ τοιούτων ἰδεωδῶν ἀνατραφεῖσα Τουρκικὴ νεολαία ἔθεσεν ἤδη πράγματι εἰς ἐφαρμογὴν τὸ μέτρον τοῦτο. Ἐσίγησαν οἱ κώδωνες τῶν Ἐκκλησιῶν, διότι ἠφανίσθησαν αἱ κρούουσαι αὐτοὺς χριστιανικαὶ χεῖρες καὶ κατεκρημνίσθησαν καὶ κατεστράφησαν τὰ κωδωνοστάσια. Περὶ τῶν ἱερῶν δὲ ναῶν προκειμένου δύναταί τις ἄνευ κινδύνου διαψεύσεως νὰ διϊσχυρισθῇ, ὅτι δὲν ὑφίσταται πλέον ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Χριστιανικὸς ναός. Λέγομεν δὲ τοῦτο, διότι τὴν αὐτὴν τύχην μετὰ τῶν ναῶν τῶν ὀρθοδόξων ὑπέστησαν καὶ οἱ ναοὶ τῶν Ἀρμενίων, περὶ ὧν καὶ ἰδιαίτερος γίνεται λόγος ἐν τῇ παρούσῃ, τῶν Ἀγγλικανῶν, οἵτινες τελείως ἐσωτερικῶς κατεστράφησαν, διαρπαγέντες καὶ ἀπογυμνωθέντες, τῶν Καθολικῶν, ὧν πολλοὶ ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς καὶ ἐξ ὧν ὀνομάζομεν τοὺς κυριωτέρους, τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου, τῆς ἁγίας Μαρίας, τὸν καθεδρικὸν τῶν Frères, τὸν τοῦ Sacré Coeur, τὸν τῶν Dames de Sion, τὸν τῶν Μορτακίων κ.λπ.

Ἡ καταστροφὴ ἐκκλησιῶν τῶν ὀρθοδόξων ἐγένετο ὡς ἑξῆς: Κατὰ πρῶτον διηρπάγησαν πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς πολύτιμα σκεύη, εἶτα αἱ εἰκόνες καὶ τὰ ἱερὰ ἀντικείμενα ἄλλα μὲν κατεστράφησαν, ἄλλα δὲ ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς ἐξευτελισμὸν τῆς θρησκείας εἰς μέρη δυσώνυμα, τὸ θεῖον τοῦ Κυρίου σῶμα τὸ ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ ἐρρίφθη εἰς τοὺς δρόμους καὶ ἐποδοπατήθη, εἶτα οἱ ναοὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς τόποι διασκεδάσεων καὶ ὀργίων.

Ἐκεῖ κατὰ τὰς νύκτας συνεκεντροῦντο οἱ κακοῦργοι καὶ οἱ ἐπίβουλοι τῆς τιμῆς τῶν Χριστιανῶν κορασίων καὶ γυναικῶν, παρεδίδοντο εἰς ὄργια ἐπ᾽ αὐτῶν, μὴ σεβόμενοι μηδὲ τὸν ἱερὸν χῶρον τοῦ ἱεροῦ καὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, ἐφ᾽ ἧς καὶ κυρίως ἠσχημόνουν, καὶ εἶτα ἐβεβήλουν αὐτὰς κατασφάζοντες τὰ ἀτυχῆ θύματα τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν παθῶν αὐτῶν[2].

Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου τῆς καταστροφῆς καὶ συγκάλυψιν τῶν κακουργημάτων αὐτῶν τούτων ἐπυρπόλουν τὰς ἐκκλησίας ταύτας καὶ διὰ δυναμίτιδος ἀνετίνασσον τοὺς τοίχους καὶ τοὺς τρούλλους αὐτῶν. Οὕτως ἐπυρπολήθησαν περικαλλέστατοι ναοὶ τῆς Σμύρνης καὶ τῶν περιχώρων, στοιχίσαντες ἑκατομμύρια καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν μεγάλην ἔχοντες ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν. Καὶ ἵνα μὴ μακρηγορῶμεν ἀναφέρομεν μόνον τοὺς γνωστο-

2. Ἴδε κατάθεσιν ἱερέως Γ. Ἰατρίδου καὶ κατάθεσιν Αἰκατερίνης Χρήστου Βάρβαχη (Θεσσαλ.) κατοίκου συνοικίας ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ ἥτις διηγεῖται ὅτι «τὴν Δευτέραν (29 Αὐγούστου) εἶδον νὰ τυραννοῦν περὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου περὶ τὰ 20 κοράσια, ἵνα τὰ ἀναγκάσουν εἰς συνουσίαν, τινὰ δὲ τούτων ἐμμένοντα καὶ διὰ τῶν ὀνύχων των ἐφορμῶντα καὶ ἀνθιστάμενα ἐφόνευον».

τάτους ἐξ αὐτῶν, ἵνα παράσχωμεν ἀμυδρὰν ἰδέαν τῆς ἐπελθούσης καταστροφῆς.

Ἐν Σμύρνῃ πλὴν τῶν ἄλλων ἐπυρπολήθησαν καὶ αἱ πολλοῦ λόγου ἄξιοι ἐκκλησίαι Ἁγίας Φωτεινῆς, Ἁγίου Γεωργίου, Ἁγίου Δημητρίου, Ἁγίου Χαραλάμπους, Ἁγίου Νικολάου, Ἁγίων Βουκόλου καὶ Πολυκάρπου, Εὐαγγελιστρίας, Τιμίου Προδρόμου Σχοινάδικα, Ἁγίου Κωνσταντίνου, Ὀρφανοτροφείου ἁγίας Αἰκατερίνης, Ἁγίου Τρύφωνος καὶ ἄλλαι, καὶ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἐφέσου ἀναφέρομεν μόνον τὰς ὀνομαστοτέρας, τὴν μητροπολ. Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ἐν Μαγνησίᾳ, τὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Κασαμπᾷ καὶ πλείστας ἄλλας, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Φιλαδελφείας ὅλους τοὺς ἱεροὺς ναοὺς Φιλαδελφείας, Κούλων, Σαλιχλῆ, Οὐσὰκ καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν. Ὅσοι δὲ χριστιανικοὶ ναοὶ δὲν κατεστράφησαν διετηρήθησαν ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ, ἵνα ἄλλοι μὲν μεταβληθῶσιν εἰς τεμένη, ὡς ἐγένετο διὰ τὸν ἐν Κορδελιῷ Μητρ. ναὸν τῆς Ἁγίας Ἄννης, καὶ ἄλλοι εἰς ἀποθήκας τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ δημοσίου καὶ τῶν ἰδιωτῶν καὶ ἄλλοι εἰς στάβλους. Πρὶν δὲ παραδώσωσιν αὐτοὺς διὰ τοιαύτας χρήσεις, ἐφρόντιζον οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐπιφέρωσιν ἐν αὐτοὺς τοιαύτας μεταβολὰς καὶ καταστροφὰς ὥστε νὰ καθίστανται ἀγνώριστοι. Οὕτω λοιπὸν ἐκ τῶν ἐν τῇ τέως ἑλληνοκρατουμένῃ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ζώνῃ 538 μεγάλων ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, ἵνα παραλείψωμεν τὰς μικρὰς καὶ τὰ παρεκκλήσια, οὐδεμία σήμερον διὰ τὸν Χριστιανισμὸν ὑφίσταται!

Ἀλλὰ καὶ οἱ νεκροὶ δὲν ἔμειναν ἥσυχοι ἐκ τῆς Κεμαλικῆς ἐπιδρομῆς. Τὰ ἱερὰ Νεκροταφεῖα, ὡς συνέβη πρὸ πάντων ἐν Σμύρνῃ, κατεσκάφησαν πρὸς ἀνακάλυψιν κεκρυμμένων

δῆθεν θησαυρῶν ἢ καταδιωκομένων Χριστιανῶν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς Μαυσωλεῖα, ἔργα τέχνης, τελείως κατεστράφησαν. Ἰδιαιτέρως δὲ περὶ τῶν στρατιωτικῶν νεκροταφείων προκειμένου σημειοῦμεν ὅτι συστηματικὴ ἐγένετο αὐτῶν ἐκσκαφή, ἐρρίφθησαν τὰ ὀστᾶ τῶν πολεμιστῶν εἰς τοὺς δρόμους, ἵνα ἐκδηλωθῇ οὕτω τρανῶς τὸ πρὸς αὐτοὺς μῖσος καὶ ἡ ἀποστροφή.

Τὴν αὐτὴν καὶ αἱ ἐκκλησίαι ὑπέστησαν τύχην αἱ Σχολαὶ τῶν διαφόρων Κοινοτήτων ὧν πλεῖσται ἦσαν οἰκοδομήματα ὑπερμεγέθη καὶ περικαλλῆ καὶ ἦσαν πλουσίως ἐπιπλωμέναι καὶ εἶχον βιβλιοθήκας καὶ μουσεῖα, τῶν ὁποίων ἡ ἀπώλεια εἶνε μεγίστη συμφορὰ διὰ τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων. Ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ταῖς εὑρισκομέναις ἐν τῇ τέως Ἑλληνοκρατουμένῃ περιοχῇ τὴ Μικρᾶς Ἀσίας ὑπῆρχον 698 Σχολαί, ἐν αἷς ἐφοίτων 91.935 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι καὶ ἐδίδασκον 1.805 διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι. Ἐν δὲ ταῖς προμνησθείσαις δέκα ἐκκλησιαστικαῖς ἐπαρχίαις τῆς περὶ τὴν Σμύρνην χώρας ὑφίσταντο καὶ ἐλειτούργουν τὰ ἑξῆς εὐαγῆ καθιδρύματα, καταστραφέντα ἅπαντα:

Μητροπόλεις 18, Νοσοκομεῖα 20, Βρεφοκομεῖα 2, Φρενοκομεῖα 2, Γηροκομεῖα 3, Ἄσυλον Ἀστέγων 1, Συσσίτιον 1, Λαϊκὰ Κέντρα 2, Θρησκευτικαὶ ἀδελφότητες Λέσχαι 19, Προσκοπικαὶ ὀργανώσεις 46, Γυμναστικοὶ Σύλλογοι 18, ὀργανώσεις ἀμύνης 88, Φιλαρμονικοὶ Σύλλογοι 21, Ὀρφανοτροφεῖα 6, Ἰδιωτικὰ Γυμνάσια 3, Διδασκαλεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων 4, Ἐμπορικὴ Σχολὴ 1, Συντεχνίαι 225, Σύλλογοι καὶ ἀδελφότητες 209, Ταμεῖα πτωχῶν 27, Μουσεῖα καὶ Βιβλιοθῆκαι 19, Οἰκοτροφεῖα 2 καὶ Γεωργικαὶ ἑνώσεις 4.

† Ο ΕΦΕΣΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἐπίλογος

Ἀπὸ τὴν Ἔκθεση αὐτὴ συμπεραίνουμε τὰ ἑξῆς:

Πρῶτον. Ἡ ἐκρίζωση τῶν Ἑλλήνων καὶ Χριστιανῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἦταν κύριος στόχος τοῦ Κεμαλικοῦ κινήματος. Μετὰ τὴν ἐξόντωση τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀκολούθησε καὶ ἡ ἐξόντωση τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἴμβρου καὶ Τενέδου.

Δεύτερον. Οἱ διωγμοὶ ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν θρησκευτικῶν ἡγετῶν ἦτο σκληρὰ καὶ ἀδυσώπητος καὶ δύναται νὰ χαρακτηριστεῖ ὡς βαρβαρώδης.

Τρίτον. Οἱ Χριστιανοὶ πνευματικοὶ ἡγέτες κληρικοὶ παντὸς βαθμοῦ στὶς περιοχὲς τῆς ποιμαντικῆς διακονίας τους εὐεργέτησαν παντοιοτρόπως καὶ ἀδιακρίτως τοὺς μουσουλμάνους.

